

УДК 662.641

Тимошук І. І., аспірант, Мощич С. З., аспірант, Єленець П. Г., студент, Артеменко В. І., студент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ВИГОТОВЛЕННЯ РІДКОГО ПАЛИВА З ТОРФУ – ЗАПОРУКА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Представлений спосіб виготовлення рідкого палива з торфу шляхом його двохступеневого нагріву з отриманням твердої та рідкої складових. Цей спосіб дозволить безвідходно переробити торф у рідке та газоподібне паливо, дизельне пальне, бензин марки А-95, А-92 та А-76.

Ключові слова: рідке паливо, торф, енергетична безпека.

Одним з напрямків енергозбереження і підвищення рівня енергетичної безпеки держави є заміна дорогих імпортованих енергоносіїв дешевшими вітчизняними.

Серед відомих в Україні видів твердих палив варто звернути увагу на торф – органічну гірську породу, що утворилася внаслідок неповного біохімічного розкладу відмерлих болотних рослин в умовах надлишкового зволоження при нестачі кисню, яка містить до 50% мінеральних компонентів на суху речовину. І хоча торф, геологічно наймолодша ланка в ланцюгу каустобіолітів «торф – буре вугілля – кам'яне вугілля – антрацит», має найнижчий рівень карбонізації і, відповідно, найменше значення теплоти згорання, поверхнєве розташування торфових родовищ та порівняно невеликі витрати на організацію і ведення видобувних робіт роблять цю корисну копалину потенційно ефективним засобом енергозбереження.

Походження торфу пов'язано з щорічним приростом рослин на болотах, їх відмиранням, накопиченням і неповним розпадом фітомаси в умовах надмірного зволоження і недостатнього доступу кисню. Відмерла частина рослин піддається в основному біохімічному розкладу. Значна втрата їх у вазі на перших етапах деструкції відбувається внаслідок інтенсивної діяльності мікроорганізмів і вилуговування. Процес розкладання рослин закінчується у верхньому (глибина 0,2-0,9 м) торфогенному шарі поклади під впливом гетеротрофних ґрунтових організмів-деструкторів, серед яких численні безхребетні тварини і мікроорганізми (бактерії, гриби). Розкладання рослинних залишків на поверхні і в торфогенному шарі відбувається переважно в теплий період

року, при знижених рівнях ґрунтових вод. Інтенсивність і ступінь розкладу біомаси залежить від виду рослин, їх хімічного складу (вміст протеїнів, азоту, кальцію, вуглеводів і водорозчинних органічних сполук, що легкогідролізуються), кислотності середовища, кліматичних умов, водо- і повітренасиченості торфогенного шару, складу вступників мінеральних речовин та інших факторів. Від 8 до 33% біомаси перетворюється на торф.

Використання торфу як палива обумовлено його складом та великим вмістом вуглецю, малим вмістом сірки, шкідливих горючих залишків і домішок. По суті, це молоде вугілля. Основними недоліками цього виду палива є нижча, ніж у вугілля енергетична калорійність і труднощі спалювання через високий вміст вологи (до 65%), але:

- низька собівартість виробництва;
- екологічна чистота згоряння (мала частка сірки);
- повне горіння (малий залишок золи);

Все це робить торф перспективним місцевим джерелом отримання теплової та електричної енергії:

- дешевше кам'яного вугілля та рідкого палива;
- більш екологічно чистим.

Геологічні запаси торфу в Україні оцінюються в 2,171 млрд т, балансові – близько 936,1 млн т, що робить торф реальним резервом покращання паливно-енергетичного балансу України. Виявлено і розвідано 2474 торфові родовища, загальна площа, яких в межах промислової глибини покладу складає 642 тис. га. Найбільшими ресурсами торфу володіють три поліські регіони: Рівненська, Волинська та Чернігівська області (рис. 1).

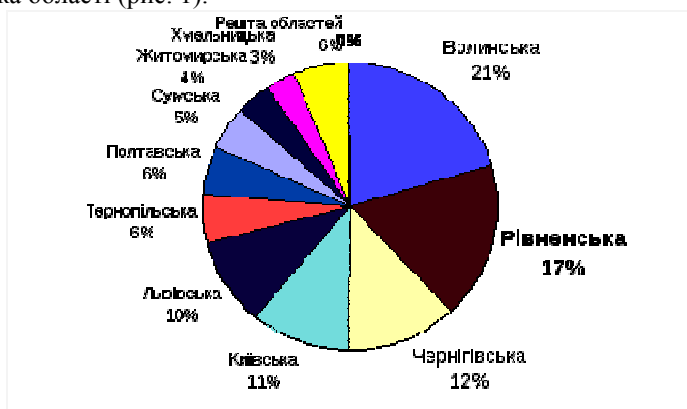

Рис. 1. Діаграма розподілу запасів торфу в Україні

Торф становить дуже незначну частину паливного балансу України.

Розвиток торфової промисловості в Україні почався на початку ХХ століття.

Видобуток торфу протягом 1940-1970-х років коливався в межах 3000-4000 тисяч тон на рік.

В 1950 роках були збудовані заводи з брикетування торфу на Житомирщині, та Сумщині. У 1960-х роках до них додалися Озерянський (Житомирська область), Замглайський (Чернігівщина) та Стоянівський (Львівщина) брикетні заводи. На їх територіях виявлено і розвідано 1051 родовище (36% всіх родовищ країни), а геологічні запаси торфу складають 1,09 млрд тонн (50% всіх родовищ країни). Заторфованість польських районів Волинської, Рівненської та Житомирської областей досягає 15%. В західному і східному Поліссі переважають середні за площею родовища (200-1000 га), а в центральному Поліссі (Київська і Житомирська області) невеликі – до 100 га.

Станом на 1958 рік виробництво торфобрикетів в Україні становило близько 75 тисяч тонн на рік, а до середини 1970-х рр. збільшилося до 800 тисяч т/рік. Незважаючи на збільшення обсягів виробництва, торфова промисловість у той період працювала переважно для індивідуального споживання.

На сьогодні основна частина торфу, який видобувається в Україні, використовується для потреб сільського господарства (для поліпшення якості ґрунтів) або входить до складу складніших торфопохідних матеріалів (торфокомпостів, торфобрикетів, торфосубстратів, торфокрихти тощо).

Сьогодні на території України торф видобувають у Чернігівській, Волинській, Житомирській, Львівській, Сумській та Рівненській областях. Щороку добувають понад 20 млн т торфу. Організовано виробництво торфобрикетів. До 70-х років провідним способом добування був екскаваторний (понад 60%). З розвитком торфобрикетного виробництва основним способом став фрезерний. Значно змінився напрям застосування торфу. Якщо раніше майже весь добутий в Україні торф використовували як паливо, то з 1975 р. – лише 10-11% його загальною видобутку.

Сучасний стан та перспективи використання торфу для отримання рідкого палива, залежить від технологічних рішень.

В даний час проводиться відпрацювання технології та обладнання технологічної лінії біофізичної переробки торфу, у рідке й газоподібне паливо методом «швидкого піролізу» з виходом рідкого палива і газу в об'ємах до 40 відсотків від маси сухої органічної речовини. Енергови-

трати на реалізацію не перевищують 20 відсотків від енерговмісту одержаного рідкого і газоподібного палива. Теплота згоряння одержаного рідкого палива відповідає дизельному паливу.

Основою для виробництва даних видів продукції є торф, який видобувається одноменним способом на торфопідприємствах. На сьогоднішній день основними споживачами торфу є сільське господарство і промислово-енергетичний комплекс.

Спосіб безвідходної переробки торфу відноситься до хімічної, нафтохімічної промисловості, сільського господарства і теплоенергетиці.

Технічним результатом є можливість здійснення практично безвідходної, екологічно чистої переробки торфу з найменшими енерго-матеріальними витратами при збільшенні продуктивності і ККД використання торфу і досягається технічний результат, що полягає в оптимізації процесу переробки торфу за рахунок подачі такої кількості торфу, яке збільшує продуктивність способу, і за рахунок інтенсивного підведення енергії в два етапи: до температури сушіння торфу, що виключає утворення смолистих речовин, і різко до температури піролізного газу, при протіканні екзотермічних реакцій, що не вимагає додаткового підведення зовнішньої енергії і покращує характеристики готових перероблених продуктів.

Технічний результат досягається наступним чином. Відповідно до запропонованого способу безвідходної переробки торфу шляхом двоступеневого нагріву з можливістю отримання газоподібної і твердої складових на першій стадії торф висушують до вологості не більше 15% шляхом його порціонної подачі по 350-1050 г/сек і нагрівання до температури $120 \pm 5^\circ \text{C}$. Пару, що утворилася, і топкові гази очищують і відводять для використання в муніципальних енергетичних системах, на другій стадії твердий залишок різко нагрівають до температури $520-530^\circ \text{C}$ без доступу кисню протягом 1-6 секунд, піролізний газ надходить в систему конденсації для отримання рідкого піролізного палива. Тверда вуглиста речовина з реактора після охолодження (до температури 40°C) направляється для подальшого використання як заміна калійних добрив або напівкокс для застосування в металургії. Заявлений температурний режим переробки торфу за запропонованим способом є оптимальним і ґрунтується на теоретичних розрахунках теплоемкостей вихідного (торфу) і одержуваних речовин і підтверджується емпірично. Температура сушіння на першій стадії встановлена $120 \pm 5^\circ \text{C}$, щоб виключити процес бертінування, який для торфу може відбуватися в інтервалі $130-170^\circ \text{C}$. Температура в реакторі (піролізній камері) становить $520-530^\circ \text{C}$. У даному температурному інтервалі переважаючи-

ми для торфу є екзотермічні реакції, тобто реакції, які йдуть з виділенням теплоти і не вимагають підведення зовнішньої енергії. Час першої стадії – сушіння торфу не має обмежень. Основний визначальний фактор проходження цієї стадії – вологість торфу на виході. Після сушіння вона повинна бути не більше 15%. Час піролізу на другій стадії в реакторі не повинно бути більше 6 секунд. Високошвидкісний піроліз відбувається в часовому інтервалі 0,7-6,1 секунд. Тому оптимальний час перебування частинок торфу в реакторі знаходиться в інтервалі 1,0-6,0 секунд. Продуктивність процесу вибирається виходячи з економічної доцільності, мінімізації конструктивних розмірів установки і конструкторських рядів.

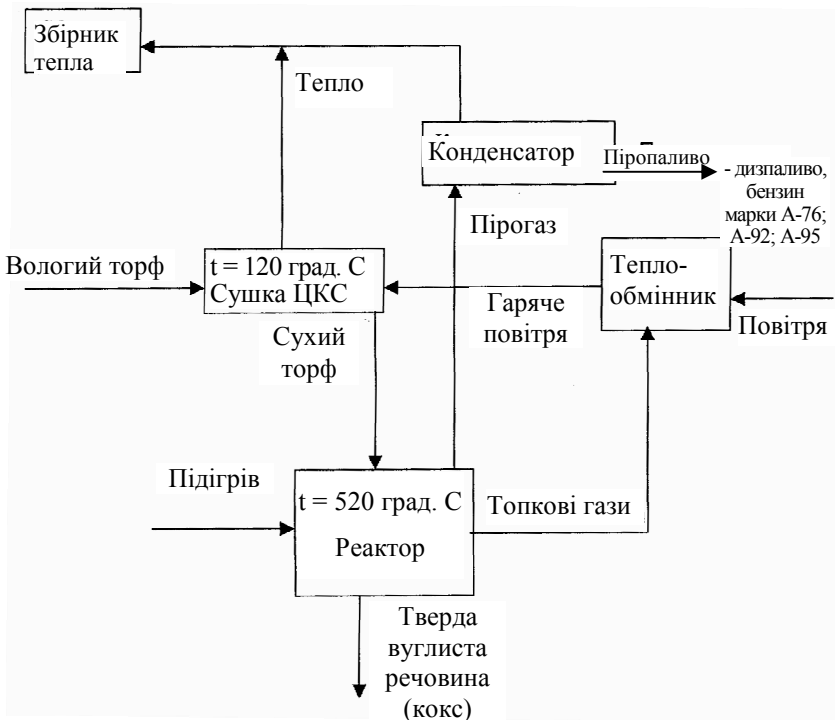

Рис. 2. Структурна схема отримання рідкого палива з торфу

Мінімальна продуктивність конструкторського ряду обрана 100-300 г/сек сухого торфу в реакторі. Виходячи з продуктивності реактора, продуктивність процесу сушіння повинна перевищувати продуктив-

вність реактора не менш ніж в 3,5 рази. Висока швидкість процесу забезпечується високоінтенсивним підведенням енергії, що і знижує тепловтрати в навколишнє середовище. Значний виграш енергії досягається при проведенні процесів, що протікають при наближенні параметрів торфу до кордону існування похідних торфу в конденсованій фазі (до «спінодалі»). Чим ближче параметри торфу наближаються до параметрів «спінодалі», тим вище швидкість процесу і нижче тепловтрати, а отже, більш економічно вигідний процес.

Це дозволяє вирішити багато екологічних завдань і підвищити ступінь спалювання палива. Потім за допомогою затвора-дозатора з продуктивністю 100 г/сек по сухому торфу торф з вологістю 15% подається в реактор, де з тривалістю 1,0~6,0 секунд відбувається високошвидкісний піроліз торфу (екзотермічні реакції) з утворенням піролізного газу та твердої вуглистої речовини. Для піролізу торфу економічно більш вигідна безпосередня переробка його в установці, оскільки в цьому випадку не потрібно повторне нагрівання торфу до температури його сушіння. Однак газ може спалюватися і в іншому місці. Піролізний газ прямує в пристрій конденсації (конденсатор) для отримання рідкого піролізного палива (піропалива), складується, а потім направляється для використання як вихідна сировина, паливно-мастильні матеріали автомобільної та локомотивної техніки, дизельне пальне та бензин марки А-95, А-92, А-76, пічного палива для різноманітних ТЕЦ і котельень. Залишившись після конденсації газ направляється для спалювання. Тверда вуглиста речовина охолоджується і складається, а потім направляється для використання в сільське господарство як добриво, а в металургію як коксова складова. Для управління температурними режимами. Для охолодження і конденсації продуктів піролізу та сушіння торфу використовується вода і повітря. Виділена теплота при цьому прямує в систему муніципального опалення або парогенерації для вироблення електроенергії. Інтенсивний теплопідвід здійснюється за рахунок швидкої зміни температури, причому нагрів торфу переважно проводиться за рахунок горіння торфу і / або газу, але й може проводитися за рахунок використання електроенергії або використання будь-яких інших джерел енергії. У процесі (після сушіння торфу) виходять газоподібні речовини і твердий осад, що складається переважно з неорганічних речовин. Газоподібна фракція направляється на спалювання або охолодження. При охолодженні відбувається конденсація фракцій, які використовуються по різному призначенням. Твердий осад, отриманий в результаті піролізу торфу, якщо це необхідно, спалюється до повного видалення органічних речовин, модифікується і після охолодження використовується як добриво. Оскільки вихідні речовини і речовини, що утворюються в процесі, нагріваються до високої температури, то для отримання максимальної економічної вигоди

може проводитися їх охолодження за рахунок нагріву води, наприклад використовуватися для опалення.

Отримане пальне має наступну характеристику.

1. Рідке піролізне паливо. З 100 грамів вихідного палива при даному способі обробки виходить близько 65 грамів піропалива, тобто ДП, бензин марки А-76, А-92 та А-95.

2. Тверда вуглиста речовина. За своїм хімічним складом вуглиста речовина, отримана після піролізу торфу, знаходиться між напівкоксом і коксом, що дозволяє застосовувати його в металургії. За способом впливу, при застосуванні в сільському господарстві як добриво, рівнозначно калійним добривам. З 100 грамів сухого торфу виходить 15 грамів твердої вуглистої речовини.

3. Виділювана теплота. При даному способі переробки торфу виділена теплота за своїм енергетичним впливом рівнозначна теплоті, одержуваної в ТЕЦ і котельні. Відповідно до цього отримана теплота може мати широкий спектр застосування в муніципальному господарстві як альтернатива існуючим способам одержання тепла. Для обігріву адмінбудівель, теплиць, а також повертається назад в бункер сушки торфу для подальшого використання.

Висновок. Спосіб безвідходної переробки торфу шляхом його двоступеневого нагріву з можливістю отримання газоподібної і рідкої складових, відрізняється тим, що на першому ступені торф висушують до вологості не більше 15% шляхом його порціонної подачі по 350-1050 г/с і нагрівання до температури $120 \pm 5^\circ \text{C}$, при цьому утворений пар і топкові гази очищають і відводять, на другому ступені твердий залишок нагрівають до температури $520-530^\circ \text{C}$ без доступу кисню протягом 1-6 с, потім охолоджують і утворений пірогаз конденсують до утворення рідкого палива – дизельного пального, бензину марки А-95, А-92, А-76.

1. Игнатюк И. З. Организационно-экономический механизм реабилитации торфяных месторождений Украины / И. З. Игнатюк // Сборник докладов XVIII Межд. науч. конф. «Актуальные вопросы современной экономической науки». 21 ноября 2014 г., Россия. – Липецк, 2014. – С. 49–52. 2. Игнатюк І. З. Еколого-економічна оцінка доцільності рекультивації вироблених площ / Ігнатюк І. З., Ковшун Н. Е., Мошич С. З. // «Science and Education Studies». – Stanford University Press, 2015. – № 2 (16). – С. 125–132.

Рецензент: д.т.н., професор Маланчук З. Р. (НУВГП)

Tymoshchuk I. I., Post-graduate Student, Moshchych S. Z., Post-graduate Student, Yelenets P. H., Senior Student, Artemenko V. I., Senior Student (National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne)

PRODUCTION OF LIQUID FUEL FROM PEAT – KEY OF UKRAINE ENERGY SECURITY

Presents a method of manufacturing liquid fuels from peat through its two-stage heating for solid and liquid constituents. This method will allow betwedn to process peat liquid and gaseous fuels, diesel fuel, petrol A-95, A-92 and A-76.

Keywords: liquid fuel, peat, energy security.

Тимошук И. И., аспирант, Мощич С. З., аспирант, Еленец П. Г., студент, Артеменко В. И., студент (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ИЗГОТОВЛЕНИЕ ЖИДКОГО ТОПЛИВА ИЗ ТОРФА – ЗАЛОГ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Представлен способ изготовления жидкого топлива из торфа путем его двухступенчатого нагрева с получением твердой и жидкой составляющих. Этот способ позволит безотходно переработать торф в жидкое и газообразное топливо, дизельное топливо, бензин марки А-95, А-92 и А-76.

Ключевые слова: жидкое топливо, торф, энергетическая безопасность.
